

HOOFSTUK VI.

DIE AFRIKAANSE TAAL.

Omtrent hierdie onderwerp is 'n bekende werk verskene van die hand van Ds. Du Toit, n.l. die "Geskiedenis van die Afrikaanse Taalbeweging."

Terwyl ons die belangstellende leser daarheen verwys word hier net vermeld, wat als aanvulling bedoeld is, of als noodsakelike vermelding van bekende en onbekende feite.

Die bedoelde "Geskiedenis" sê, dat Afrikaans al in 1861 geskryf werd, ter bevordering van die Separasiebeweging, wat toen in die oostelike Kaapkolonie aan die gang was. Bedoeld is die samesprake van Klaas Waarsegger en Jan Twijfelaar, waarvan die skrywer waarskynlik 'n Engelsman was. In ieder geval was die doel Engels, n.l. om die Setlaars los te maak van die Weste, wat naar hul gedagte te Hollands was.

In verband hiermee is belangrik wat die "Patriot" van 29 Julie 1881 meedeel. Daar word selfs 'n tweede Engelsman genoem, wat Afrikaans als skryftaal sou gebruik het. Daar staat:--

"Die idé om Afrikaans as *skryf*-taal te gebruik—nie slegs om snaaks te wees en laglus op te wek of uit spottery soos deur sommige voorgestel word nie—is veul ouwer as die *Patriot*. Onlangs vertel 'n ou man ons dat hy reeds voor ongeveer 30 jare an syn kinders geseg het dat hulle moet skrywe soos hulle praat. 'n Episkopale predikant deel ons mé dat hy 'n geskrewe preek in besit het, in *Afrikaans* geskrewe, lang voor die Afrikaanse Taalbeweging begin het. Die preek is geskrewe deur een van syn ampsbroeders wat al lang dood is, en an hom gegé om dit ver syn gemeente voor te lees. Dit een en ander in aanmerking geneem, dan is dit nie so heel korrek om die Afrikaanse taal *Patriot*-Taal te noem nie."

Na die gemelde Samesprake noem die "Geskiedenis" Klaas Waarsegger (Mnr. C. P. Hoogenhout), wat Gesprekke laat druk het tussen Oom Jan Vasvat en Neef Daantje Loslaat. Dan volg die warme bepleiter van Afrikaans als volkstaal in die "Z. Afrikaan", n.l. Ware 'Afrikaner (Ds. S. J. du Toit). Dit was in 1874. Daarna het in dieselfde blad verskijn die korrespondensie tussen hom en Klaas Waarsegger Jr. Daarin word al taalreëls vasgestel, planne vir samewerking gemaak en die uitgaaf van boeke besproke. In Mei,

1875, het toen Dr. Brill van Bloemfontein zijn bekende lesing gehou; terwijl die "Geschiedenis" dan nog vermeld die verskijsing van die eerste Afrikaanse boekie, n.l. die Geschiedenis van Josef. Ons moet hier egter opmerk, dat hierdie boekie al in 1873 gedruk is blykens die titelblad. Die skrywer was „'n Vrind" (mnr. C. P. Hoogenhout), en sijn boekie was die sondebok, wat die eerste vijandskap moes dra.

Bij hierdie historiese aanstippinge mag ons nie die naam vergeet van president Reitz nie, wat van die begin af 'n "Kampvegter" was van die Afrikaans en vandag dit nog is. Sijn stuk tot verdediging van onse taal in die "S. A. Magazine" is opgenome als bijlage in die *Geschiedenis van die Taalbeweging*.

DIE BEGIN.

Tot sover was alles, naar die beskouwing van Ds. Du Toit, *voorbereidende* werksaamhede. Die werkelike begindatum is volgens hem, die oprigting van die Genootskap, 14 Augustus, 1875:

Mnr. Pannevis het egter 'n andere opvatting verdedig in die "Holl. Afrikaan" van 22 Aug., 1883. In 'n stuk met die titel: "Het Jaar 1872 voor Nederland en Zuid-Afrika" wijs hij aan dat die getal '72 vir Nederland altijd belangrijk was. Ook vir Suid-Afrika, meen hij, was 1872 van grote betekenis, want toen het 1) die Kaapkolonie verantwoordelijk bestuur gekrij en 2) het die Afrikaanse Taalbeweging begin. Ons skrijf nou af wat hij verder sê. Dit moet vir die nageslag bewaar word:

"Het algemeen gevoelen schijnt n.l. te zijn, dat de Afrikaanse Taalbeweging niet in 1872, maar eerst later een aanvang heeft genomen. Zo vinden wij b.v. in *Die Afrikaanse Almanak vir 1882*, op bl. 64, het-jaar 1873 daarvoor aangegeven. De onjuistheid van deze en al zulke later stellende opgaven moet nu aangetoond worden. En dit kan door een eenvoudig getrouw histories bericht van de toedracht der zaak geschieden. Onder weinigen ben ik nu bij uitnemendheid in staat zulk een bericht te verschaffen. Want van het eerste begin der Beweging af was ik daar ten nauwste in betrokken; en ten allen tijde is het lot der volkstaal mij een onderwerp van hoge belangstelling en opmerkzaamheid geweest; ook heb ik van het voorgevallene gepaste aantekening gehouden: zodat men, naar de mens gesproken, van mij de zuivere waarheid omtrent dit punt kan verwachten.

"De 7e September 1872 dan verscheen er in de veelgelezen koerant *De Zuid-Afrikaan* een stuk, getiteld: "De Bijbel in het Afrikaans," waarin de noodzakelijkheid betoogd werd van een uitgave der Heilige Schrift in het verbasterd Hollands, dat door

het merendeel der bevolking dezer landen gesproken wordt. De Nederlandse Bijbel toch, hier in gebruik, levert voor ongeletterden heel wat zwarigheden op; de ondervinding leert, dat in het algemeen Hollandse boeken veel meer bevatten dat de Afrikaner niet of niet juist verstaat, dan hij zelf wel weet of wil erkennen.—Dit stuk lokte een tegengeschrift uit, en hierop volgde weer een verdediging, en zo ging het voort. De zaak wekte belangstelling, en al aanstonds vermeerderde het getal der strijders, terwijl het onderwerp zich tot het Afrikaans als schrijff- en algemene landstaal uitbreidde. Een nationale literatuur begon zich ook reeds te vormen: alles in kleine beginselen, maar zeker en *onafgebroken*. Een stroom van volksleven was zichtbaar ontsprongen en vervulde allengs het gehele land. De Taalbeweging doordrong langzamerhand, gelijk een zuurdesem, de ganze natie, en oefende haar invloed op alle maatschappelijke en politieke betrekkingen. Zij werd een macht in dit werelddeel, die het eind harer uitwerking nog niet heeft gezien.

“Vóór 7 Sept. 1872 was niets dergelijks hier aanschouwd. Het weinige dat toen *in* de volkstaal van tijd tot tijd in de koeranten verscheen, ging als zodanig onopgemerkt voorbij. *Over* het Afrikaans werd niet publiek geschreven of gesproken, en wat er ook over gedacht of privaaf gehandeld werd, het bleef daarbij en uitte zich verder niet merkbaar naar buiten.”

Laat ons hier nadrukkelijk bijvoeg, dat mnr. Pannevis die skrywer is van die opstel oor die “Bijbel in het Afrikaans”. Dit staat in zijn handskrif bij die uitknipsel vermeld.

BETEKENIS VAN MNR. PANNEVIS.

Reeds het ons gehoor, dat mnr. Pannevis en Ds. Van der Lingen Ds. Du Toit sijn oë oopgemaak het vir die feit dat Afrikaans onse volkstaal is. Ds. Du Toit sê in die 71 *Theses*, (bl. 74): “En hier kan ons nie nalaat 'n man te noem, wat werkelik die eerste met erns die gedagte uitgespreek en ons o'ertuig het, dat ons 'n eie taal het, en wel 'n voortreflike taal, wat ons moet erken en beoefen. Die man is o'erlede mnr. Pannevis, molik die grootste taalgeleerde wat ons ooit in ons land had.” Maar Mnr. D. F. du Toit (O. L.) deel ons op ons versoek in 'n brief nog andere interessante dinge mee. Hij skryf:—

„Bij aankoms aan die Kaap het mnr. Pannevis intrek geneem bij Du Toits Losieshuis, Strandstraat. Daar was dit dat hij met 'n partij Afrikaners saam aan tafel gesit het om te eet en opgemerk het dat hulle 'n taal praat, ongelijk aan enige taal wat hij ken en selfs heelmaal verskillend van Hollands. Dit het hom laat opmerk dat Hollands sig in S. Afrika tot 'n afsonderlike taal had ontwikkel. Aan die Paarl is hij

toen met Ds. Du Toit en andere van ons in aanraking gekom en het, toen hij meer bekend geword is met onse toestande, begin praat om die spreektaal ook als skryftaal te erken en te gebruik. Algar was ons toen al meer of min van die Engelse goggatjie gebijt en het hom uitgelag... Dan, mnr. P. het veld gewin en een na die ander oortuig, dat sijn idee meer als 'n hersenskim was. Dit het hom moed gegee en geheel op eie houtjie het hij aan die B. & B. Bijbelgenootskap gaan skrywe omtrent vertaling en druk van die Bijbel in Afrikaans en Ds. Du Toit aangewijs als 'n geskikte persoon om sodanige vertaling te maak."

Is dit nie opmerkelyk nie, dat drie van die voor-naamste lede van die Genootskap van Regte Afrikaners volbloed Hollanders was? Mnr. Pannevis, Hoogenhout en Van der Rijst was onder die manne wat met woord en daad aangewijs het die deugdelikheid van onse Afrikaanse taalsak. Hoe 'n vername krag mnr. Pannevis was, blyk oorfloedig uit hierdie "Gesprek over het Kaaps-Hollands" wat hij in 1875 geskryf en wat in 1882 in die "Patriot" gedruk is. Wat 'n eenvoudige en deur-en-deur ware pleidooi! Wat 'n duidelike uiteensetting van die wyse waarop onse taal ontstaan is! Die stuk moet in sijn geheel bewaar word, om te sien hoe mnr. Pannevis argumente weerlê het, wat nou gerus als verslete munt kan beskou word, maar wat toen nog als goeie geld in sirkulasie was.

Oom. Kom Neef, terwijl gij nu hier zijt, laat ons een weinig over de toestand van ons land spreken; dat is nuttig, en te gelijk zeer opwekkelyk.

Neef. —Goed, Oom; ik wil gaarne van een ouder mens, welken ik bovendien als een nadenkend en bedachtzaam man ken, iets over deze belangrijke zaak leren.

Oom. — Wel nu, wij zullen dan een onderwerp nemen dat tegenwoordig vrij druk besproken wordt, en waarover het allernoodzaaklyk is, heldere denkbeelden te hebben, ten einde niet in gevaar te zijn om, door verkeerde inzichten en bemoeiingen, zich aan de toekomst van Zuid-Afrika te vergripen.

Neef — Wat is dat onderwerp dan?

Oom. — Onze Afrikaanse taal, mijn kind!

Neef — De Afrikaanse taal, Oom? Daar zijn mensen die zeggen dat wij geen taal hebben.

Oom. Ik wil u vragen: Wat is een taal? Is dat niet een manier om onze gedachten en gewaarwordingen uit te drukken?

Neef. Zeker, Oom.

Oom. Hebben onze Afrikaanders ook het vermogen om te denken?

Neef. — Ik zou menen van ja.

Oom. — En kunnen zij ook hun gedachten uitdrukken?...

Neef. — Redeliek goed; en ik zou menen, even goed als iedere andere natie. Een vreemdeling heeft mij eens gezegd dat hij dikwels ver-

wonderd heeft gestaan, hoe kort en hoe duidelijk Afrikaanders het een en ander aan elkander kunnen beduiden.

Oom.—En nu, Neef, wat denkt gij wel van die lieden die zeggen dat wij geen taal hebben?

Neef.—Ik moet zeggen Oom, dat zij al te eenvoudige lieden zijn; of, zij moeten met dat gezegde iets anders bedoelen.

Oom. Juist, neef! Dat gezegde: wij hebben geen taal, is al te onnozel dan dat men mag onderstellen, dat de lieden er datgene mee menen wat er wezenlijk in ligt opgesloten, 't Is niet alleen een dom; maar ook een goddeloos gezegde, dewijl het de ontkenning behelst van de gave van denk- of spraakvermogen ons door God geschonken, en ons waarlijk beneden de dieren stelt, welke ook ieder hun bijzondere taal hebben. Maar wat, denkt gij, menen de mensen er dan mee?

Neef.—Het schijnt mij of zij bedoelen, dat de taal die wij spreken, te slecht voor ons, en eigenlijk *onze* taal niet is.

Oom.—En van wie is dan wel die taal welke wij arme taallose, en toch zo voortreffelijke Afrikaanders, ons wel verlagen te spreken?

Neef.—Men zegt verachtelijk: 't is een Hottentotstaal.

Oom.—Dat is fraai! Met verachting spreken van iets wat men zelf niet heeft doch uit noodzaaklikheid moet lenen, en geen ogenblik kan missen! Hoe laag stelt men zich aan! Maar laat ons eerst zien, wat dat woord *Hottentotstaal* beduidt. Men meent er toch de eigenlijke Hottentotstaal, of een verbastering van hun klaptaal niet mede?

Neef.—Het woord *Hottentot* is hier de algemene naam van minachting, aan de kleurlingen onder ons gegeven; en *Hottentotstaal* het bedorven Hollands dat onder hen gesproken wordt.

Oom.—Hoe zijn zij aan het Hollands gekomen?

Neef.—Onze voorouders hebben het uit Holland gebracht.

Oom. Was het toen onbedorven?

Neef.—Ik denk ja, Oom.

Oom.—En hebben onze voorouders die hier in Afrika voor ons gewoond hebben, zelve nooit Hollands gesproken, maar is het alleen aan de kleurlingen overgegeven, die het toen zo bedorven hebben? En wat hebben de blanken dan al die tijd gesproken, voordat zij het bedorven Hollands der kleurlingen hebben overgenomen?

Neef.—Wel, Oom, de blanken hebben het Hollands hier gebracht, en voortdurend geleerd en gesproken, zowel als de anderen.

Oom. Konden die voortreffelijke blanken de taal die zij zelve spraken, en die oorspronkelijk in zuiverheid hier bestond, dan niet voor bederf bewaren, zodat wij tot op deze tijd goed Hollands zouden spreken?

Neef. Het schijnt van neen, Oom!

Oom. Zij staan dus hierin maar gelijk met die zogenaamde Hottentots, en hebben, altijd met hen samenwonende, gezamenlijk met hen de taal bedorven?

Neef. Ik denk zo, Oom.

Oom.—En nu zij zelve hun eigen taal hebben helpen bedorven, dus zelve ook bedorven hebben, nu willen zij al de schuld van zich afwerpen, en zeggen: dat is onze taal niet! Neen, neef, wat zij verachtelijk een *Hottentotstaal* noemen, is wel degelijk hun taal, de taal die van ons voorgeslacht tot ons overgekomen is; en die Afrikaander die onze taal *Hottentotstaal* noemt, scheldt zichzelf daarmee voor een verachtelijke Hottentot uit. Op anderen scheldende, scheldt hij zich zelf, en de zonde keert op zijn eigen hoofd terug.

Neef.—Nu begrijp ik de zaak, Oom. De taal die wij spreken is *onze* taal, en zij kan geenszins *te slecht* voor ons zijn, aangezien zij zich naar ons gevormd heeft.

Oom.—Recht zo. De taal, heeft men vaak gezegd, is de uitdrukking van het volkskarakter; en een fatsoenlijk en schrander vreemde-ling heeft mij onlangs nog meegedeeld, hoe hij met verwondering be-

speurd heeft, dat onze taal geheel met onze aard overeenkomt, en wij geheel en al voor elkander passen. En dat kan ook niet anders.

Neef. Maar, Oom, wij zijn dan maar een slechte natie, als wij zo 'n slechte taal hebben.

Oom. — Ja, neef, als onze taal slecht is, zijn wij het ook; maar is onze taal dan wel zo slecht?

Neef. — De mensen zeggen het.

Oom. — De mensen zeggen zoveel, en de een praat gewoonlijk de ander na, die er evenmin van weet als hij zelf, ten minste even min er juist over heeft nagedacht.

Neef. — Maar, Oom, als wij onze taal eens bij het hoog Hollands vergelijken.

Oom. — Juist mijn kind, daar zit de fout. Het tegenwoordig Hollands wordt als maatstaf genomen waarnaar de taal die wij spreken, beoordeeld wordt, en alles wat van ons niet met dat Hollands overeenkomt, heet slecht en verkeerd.

Neef. — Ja, Oom, zo doet men.

Oom. Maar begrijpt men dan niet, dat dit onrecht is? Denkt men, dat het tegenwoordig Hollands even zuiver is als het oude waarvan het, evenals onze taal, afstamt? Neen, vraag er de taalgeleerden naar; zij zullen u zeggen, hoe ook het Europees-Hollands gedurende de tijd dat onze taal haar ontstaan en vorming verkregen heeft, achteruit is gegaan, en zoo wij verbasterd Hollands spreken, de Hollanders onzer dagen doen evenzo. Ja, ik heb eenmaal de geleerdste man in ons land horen zeggen, dat ons Afrikaans in sommige opzichten meer bij de oude moedertaal gebleven is dan het hedendaags Hollands.

Neef. — Alzo zijn dan sommige dingen die voor slecht gerekend werden, eer voortreffelijk te noemen.

Oom. — Voorzeker, dit heeft in de wereld dikwels plaats. Maar, om niet af te dwalen, al heeft onze taal, over het algemeen, meer afwijkingen van de oude, dan het nieuwe Hollands die heeft, dan kunnen wij deze nog niet altijd voor slechtheid rekenen. Verschillende omstandigheden hebben bij ons *wijzigingen* teweeg gebracht, welke minder de afkeuring dan de opmerking waardig zijn, en voor het leergaag oog de rijke verscheidenheid van Gods gave die zich in het verloop des tijds bij het gewoel des levens ontwikkelt en ontsluit, ten toon spreiden.

Neef. — De zaak wordt mij recht belangrijk, Oom. Ik wil er vlijtig over nadenken. Maar ga voort met uwe inlichtingen, als 't u belieft.

Oom. Gaarne, mijn lieve neef! Daar zijn drie omstandigheden welke tot het vormen ener bijzondere taal onder ons hebben bijgedragen, en het grote verschil dat er tussen onze taal en 't nieuwe Hollands bestaat, hebben teweeg gebracht en gevestigd. De eerste omstandigheid was het overplanten van de taal naar een vergelegen, in gedaante en klimaat geheel onderscheiden land. Gij begrijpt de invloed van dit onderscheid?

Neef. — Ja, Oom.

Oom. Welnu, dan behoeven wij daar niet verder over uit te wijden. De tweede omstandigheid was: het overgaan der Hollandse taal op zoveel vreemde natiën van allerlei natie. Hoewel de taal door Hollanders hier gebracht is, bleef zij echter niet het uitsluitend eigendom van deze en hun nakomelingen. Ons land is slechts een klein gedeelte door Hollanders bevolkt; de meesten der blanken zelfs waren andere Europeanen, hoofdzakelijk Noord Duitsers; voorts Frans en enz; dan had men de kleurlingen, inlandse en overgebrachte; en het karakter van al deze nationaliteiten en talen moest natuurlijk op de heersende taal welke alle vreemden en hun kinderen hier moesten leren, een blijvende uitwerking hebben. De weinige Hollanders konden dit niet kerk; en alzo hebben allen gezamenlijk er toe meegewerkt om de taal

te vormen die tans onder ons gesproken worden en van de Kaapstad tot over de Waal door ieder een wordt verstaan. Is deze rede u duidelijk, Neef?

Neef.—Zonneklaar, Oom.

Oom.—Maar om nu deze taal tot een zelfstandige taal te maken en haar tot vrijere ontwikkeling te brengen, moest een derde omstandigheid er bij komen. Ware het Hollands bestuur gebleven, dan zou het moderne Europees-Hollands door zijn groot overwicht over het Kaapse dialekt de uitwerking der twee genoemde omstandigheden gedompt hebben, en er zou nooit van een Afrikaanse taal gesproken zijn dan in dezelfde zin als de Noord-Amerikanen der Verenigde Staten van een Amerikaans spreken. De taal der welopgevoede Afrikaanders zou Hoog Hollands (de taal van opvoeding en onderwijs) zijn, alleen met een lichte Kaapse tint; en overigens zou het eigenlijk hier gevormde dialekt der onbeschaafden (dan ook minder onhollands) even weinig in aanmerking gekomen wezen als in Europa de meeste dialekten die men in de verschillende rijken hoort. Maar toen het Hollands gezag in Afrika ophield, en de Engelsman met zijn taal de overblijfselen daarvan voortdurend en meer in de weg trad en vernietigde, kreeg de vorming onzer taal allengs onder alle standen haar beslag. Het Hoog-hollands werd minder en minder geleerd, werd al vreemder en vreemder, het Afrikaans wijzigde zich al meer en meer naar het overheersende Engels, dat tans de taal der beschaving werd, terwijl de uitwerking der vroegere vreemde inmengingen tegelijk meer werd bevestigd; en zo ontstond zulk een groot onderscheid tussen het Europees-Hollands en het beschaafde Kaaps-Hollands, en in het algemeen zulk een grote uiteenwijing tussen Hollands en Afrikaans, dat men tans van deze niet anders dan van twee beslistelijk onderscheiden talen spreken kan.

Neef.—Nu zie ik het duidelijk in, Oom, hoe ongegrond de klacht over de slechtheid van onze taal is.

Oom.—Wat zult gij zeggen, wanneer ik u mededeel, dat er in Europa meer dan één hooggeachte, overal elders aangeleerde taal is welke, op soortgelijke wijze als de onze ontstaan, veel meer dan ons Afrikaans, van haar oorspronkelijk verbasterd is, en de vergelijking met onze verachte spraak moeilik kan doorstaan, wanneer men beide recht naar haar aard beschouwt. Wanneer men er eens toe komt om onze taal behoorlijk te gebruiken als middel om aan en onder ons alle kennis mede te delen, en zij dientengevolge aangekweekt en naar de eis der onderwerpen van kennis verrijkt wordt (welke verrijking bij haar veel beter dan bij die hooggeachte talen kan geschieden), zal men inzien, dat wij Afrikaanders niet alleen zo vatbaar zijn als andere volken om alle wetenschappen aan te leren en te beoefenen, maar ook dat wij een taal hebben, even goed als andere als voermiddel geschikt voor de diepzinnigste en geleerdste gedachten. Een nauwgezette studie en beoefening onzer taal zal haar eigenaardige kracht en bijzondere schoonheid aan het daglicht brengen, en men zal zich nog eenmaal over dat verachte Afrikaans verwonderen. Doch over het in gebruik brengen onzer taal zullen wij liever nader spreken. Gij gaat toch zoo spoedig niet weer weg?

Neef.—Mijn plan is, Oom, om tot morgen avond hier te kuieren.

Oom.—Wel nu, dan zullen wij, hoop ik, nog wel gelegenheid krijgen om ons gesprek voort te zetten. Laat ons morgen namiddag bepalen; om, zo 't de Heer behaagt, nog een uurtje over dit onderwerp te kouten.

Neef.—Gaarne, Oom; maar ik wenste dat gij mij wildet toestaan nu nog een paar vragen te doen betreffende iets wat zoeven door u gezegd is.

Oom.—Dat kan geschieden, Neef. Welke zijn die vragen?

Neef.—Gij zeidet, dat ons Afrikaans en het Hollands van onze tijd twee beslistelik onderscheiden talen zijn. Ik geloof dit; maar er zijn lieden welke dit ontkennen, en zeggen dat het *beschaafd* Kaaps Hollands, hoewel niet grammatikaal, echter niet zoveel van het Hoog Hollands verschilt om een afzonderlike taal te heeten, en dat men dit dan alleen met het platste Afrikaans kan doen, hetwelk zij dan Hot-tentots Hollands noemen. Wat is hiervan?

Oom.—Mijn lieve Neef, *wat* maakt het onderscheid van taal? Niet de mindere of meerdere platheid van spraak, niet de kleinere of grotere rijkdom en verscheidenheid van uitdrukkingen; neen, gans niet; 't is de eigenaardige *geest* en het biezonder *karakter* van ieder taal, waardoor zij zich onderling onderscheiden. Alle bewoners van Zuid-Afrika spreken het Afrikaans niet even plat en uit dezelfde voorraad van uitdrukkingen; maar de *geest*, het karakter der taal is bij allen zonder onderscheid hetzelfde, en wordt nergens gemist. Men moet niet spreken van die weinigen onzer landgenoten welke het zover gebracht hebben om een gebrekkig Hoog Hollands te spreken, en dat dan beschaafd Kaaps wenssen te heeten; neem het gros der bevolking, en vergelijk de taal die zij allen spreken, met de taal van Hollands en gij zult het moeten zien dat wij hier met twee verschillende *idiomen* te doen hebben: in beiden een geheel andere soort van uitspraak en gebruik, een geheel andere wijze van vervorming, en bovenal een geheel verschillende *samenvoeging* van woorden; de manier van denken en voorstellen is bij beide volken geheel en al van elkander afwijkend, en dit doet zich in de uitdrukking daarvan kennelik alom en ten allen tijd bespeuren; en ik kan het begrijpen wat een Hollander mij onlangs zeide, namelijk dat het bekend worden met onze taal hem alles te zamen ruim zo veel moeite gekost heeft als dat van andere van algemeen erkend belang; ook besef ik de waarde zijner mededeeling, dat hij dikwels hier en daar in ons land in de gelegenheid was op te merken dat het gros onzer bevolking van het hoog Hollands maar bitter weinig verstaat: waaraan hij dan ook het grote gebrek van onderzoek van Gods Woord, benevens de weinige leeslust onder het opkomend geslacht vooral toeschrijft; want het is te begrijpen, dat het lezen van boeken die men maar gedeeltelik verstaat, over het algemeen een lastig en vervelend werk is. Maar wat was uwe andere moeilijkheid?

Neef. Daar zijn mensen die beweren dat men in verschillende delen van Zuid Afrika zo verschillend Afrikaans spreekt, en van elkander afwijkt in het gebruik en de betekenis van woorden en zegswijzen, dat het onmogelik is, een algemene taal voor ons land vast te stellen.

Oom.—Dat is weer een geheel tegenovergesteld beweren van daar even. De een zegt, dat onze taal te weinig van het Hollands verschilt om eene afzonderlike taal te maken, en de ander oordeelt dat het Afrikaans in zichzelf reeds te veel verscheidenheid bevat om daartoe te geraken. Zo vervalt men in de uitersten van bedenking, voor dat men de eenvoudige waarheid eener zaak leert inzien of erkennen. Neen, neef! ons Afrikaans moge alom zijn plaatselike en persoonlike verscheidenheid bezitten,—een volkomen en volstreckte gelijkheid zal men toch nergens op de aarde vinden, en andere talen zijn, naar het oordeel van deskundigen, nog veel ongelijker dan de onze: maar het komt hier weer, zoals ik reeds gezegd heb, op de *geest* en het *karakter* der spraak aan; en dit is door geheel Zuid-Afrika onmiskenbaar hetzelfde; dit heb ik bespeurd aan lieden uit alle oorden des lands met wie ik van tijd tot tijd in aanraking ben gekomen; en ik ken mensen, verstandige en opmerkzame lieden, die deze kolonie in de streken over Groot Rivier doorreisd en doorkruist hebben, en deze verzekeren mij hetzelfde. De zaak is klaar, wij spreken door Zuid-Afrika een biezondere en eigen-

aardige taal, een zuster van het tegenwoordige Hollands: deze taal is ons door de Voorzienigheid in de loop des tijds bereid, opdat zij ons het middel zou zijn om kennis te ontvangen en mee te delen: deze moeten wij gebruiken, zullen wij eenmaal voor ons zelve en de wereld al datgeen worden wat wij kunnen zijn. Ja, aan de onbeschroomde en volledige erkenning van de Afrikaanse taal hangt de toekomst van Zuid-Afrika. Kom, laat ons een luchtje gaan scheppen!

HOUDING VAN NEDERLANDERS.

In hierdie verband moet daarop gewijs word, dat soveel Nederlanders destijds óf Afrikaans als landstaal gunstig gesind was, óf die hopeloosheid van 'n herstel van Hollands in Suid-Afrika goed ingesien het.

Dr. Brill noem ons eers. Hij het in 1875 nie geaarsel om te sê nie, dat ons die strijd moet aanbind teen Hollands sowel als Engels. "Twee zo machtige invloeden, waarin ieder een eigene, hoge beschaving, vertegenwoordigt, te bestrijden en te overwinnen, zal zeker geen geringe taak blijken voor het jeugdige Afrikaanse element" (kijk 71 *Theses* van Ds. Du Toit, bl. 72).

Dan noem ons die bekende president Burgers. Een van die oorsake van sijn mislukking was, dat hij sijn tijd glad te vër vooruit was. Die fout het ook sijn goeie kant gehad, n.l. dat hij reeds in 1875 die goeie reg van Afrikaans ingesien het. Dr. Brill sê hiervan: „En toch zal aan die voorwaarde (strijd tegen Hollands en Engels) voldaan moeten worden, zal de voorspelling vervuld worden, die ik onlangs door President Burgers hoorde doen en hier eenmaal een taal worden gesproken, die noch Hollands is, noch Engels, maar Afrikaans" (71 *Theses* bl. 72).

Verder vermeld ons die naam van Dr. Changuion. Hij wou met geweld Hollands in Suid Afrika herstel, maar het gouw moedeloos geword. Hij sê: "Tans beschouwen wij de taal, waaraan wij onze moeite besteden, gelijk een geneesheer een ongeneeslike lijder, wiens kwaal in haar verderfelike uitwerkingen wel enigszins kan gematigd, wiens wisse dood wel enige tijd kan vertraagd worden, maar op wiens volkomen herstel niet meer te hopen valt" (71 *Theses* bl. 84).

Voorts die naam van Dr. Mansvelt. Hij sê: "Tegenover 't Kaaps-Hollands sta ik geheel anders dan vóór ruim vijf jaren. Toen was mijn eerste indruk niet heel gunstig, doch "onbekend maakt onbemind", en naarmate mijn kennis van 't Kaaps-Hollands is toegenomen, heeft zich mijn oordeel gewijzigd en heb ik ook 't goede leren opmerken, dat ik bij de eerste kennismaking over 't hoofd had gezien." Dan

voer hij verder die pleit vir "Hollands in Afrikaans gewaad," omdat hij met Dr. Changuion saamstem, dat Hollands in Hollands gewaad vir ons verlore is (71 *Theses* bl. 85).

Eindelik mag ons die naam van Ds. Van der Lingen nie verswig nie. Hij was wel g'n volbloed Hollander nie, maar was dan tog Hollands van opvoeding en simpatie. Ds. Du Toit sê: "Skrijwer hiervan kan sig nog goed herinner, hoe die enige predikant van die Paarl vir hom op Admissie Eksamen 'n Griekse Herdersang van Theokritus in Afrikaans laat vertaal het, om ons te toon hoeveel beter dit sig in Afrikaans als Hollands laat vertaal" (71 *Theses*, bl. 74).

Behalwe bogemelde gunstige uitsonderings het Afrikaans heelwat vijandskap van die kant van Hollanders, maar veral van verhollandste Afrikaners ondervonde. Ds. Du Toit sê: "Die ou eikeboom, in plaas van trots te wees op sijn eie kind, wat so kragtig uit sijn wortels opspruit en belooft eenmaal sijn plek so wêrdig in te neem, stoot regtig sijn eie kind af en seg: Nee, wag! Jij trek net partij van mijn sap en vettigheid weg! Dis mijn plek; ik wil hier blij staan!" (71 *Theses* bl. 82).

Hierteënoor het Afrikaans die Hollands met kinderlike eerbied en opregte vriendskap bejegen, soos in 'n ander hoofstuk uitvoerig aangewijs word. Ds. Du Toit sê hieromtrent: "Watter van die twee, Afrikaans of Hollands sal blij staan naas Engels? Sal dit g'n strijd gee nie? Strijd, ja, maar g'n vijandskap nie! Strijd, maar g'n verdeeldheid nie. Strijd is goed. Ooral waar lewe is is strijd. Verdeeldheid sal ons nie werk nie. Ons denk aan die twee vrouwe met die kindjie voor Salomo. "Volkstaal" dis ons kindjie, maar ons het als ware moeder die kindjie te lief om dit, aan twee te laat snij, dan staat ons dit liever aan die teenpartij af, dis tog ons kind, en die tijd, die trouwe Regter, -nog trouwer en wijs in sijn uitspraak als Salomo, sal die kindjie wel op die regte tijd aan die regte moeder gee" (71 *Theses* bl. 88, 92). Is dit nie mooi en waar gesê nie?

'N SPREEK- EN SKRIJFTAAL.

Maar ons gaan nou bietjie meer vertel van Ds. Du Toit als Vader van Afrikaans als skrijftaal. Hij is dit wat die saak regtig aangepak het deur stukke te skrijwe in die "Zuid Afrikaan", deur 'n nuwsblad uit te gee in louter Afrikaans, deur jaar uit jaar in met al sijn bekwaamheid die saak te verdedig, deur die stelling

neer te lê en te handhaaf: *skryf soos jii praat*, deur vir 'n spraakkuns en woordeboek te sorg, deur die taal te gebruik in die digkuns, joernalistiek, dramatiek, Bijbelvertaling, romanliteratuur, korrespondensie, wetenskappelijke verhandeling, deur die smaad vir onse taal te dra en die stryd vir onse taal te strij tot die end van sijn lewe toe.

En wat het Ds. Du Toit dan daartoe gedring om te doen wat ander nie gedoen het nie en aan te hou, waar ander moed sou opgegee het?

Ons wijs hier alleen maar op twee oorwegings: 'n *praktiese* en 'n *nasionale*. Die praktiese oorweging formuleer Ds. du Toit self aldus: "Wel, ons het nooit geseg ons volk *verstaan* g'n Hollands nie. Wel seg ons: hulle verstaan dit nie *volkome* nie; hulle *voel* nie ten volle wat hulle in Hollands lees en hoor nie. Maar wat ons wél altijd geseg het, en nou vir goed hier vasstel is: *dat daar nie een uit duisend Afrikaners is wat behoortlik kan Hollands praat of skrywe nie*" (71 *Theses* bl. 98).

Laat dan ook onse taalvijande maar weer probeer om hierdie skans aan te val, wat Ds. Du Toit gebou en ons nagelaat het, en dit sal blijk, ja het gedurig geblyk, dat ons, jongere, dit net so gaaf kan verdedig als wat Ds. Du Toit dit al die jare gedaan het. Daar word in Krupp sijn fabriek g'n kanonne gemaak om hierdie vesting stukkend te skiet nie.

Hoor nou wat Ds. du Toit verder hieromtrent te sê het in sijn 71 *Theses*, bl. 80:- -

"Engels en Hollans was albei ver di massa van onse bevolking 2 vreemde tale. Daarom kon di Afrikaner sig oek ni in di publike lewe laat gelde ni. Hoeveul Afrikaners was daar, en is daar nou nog, wat op 'n Vergadering 'n rede in Engels of Hollans kan voer, of wat in 'n koerant 'n stuk in Engels of Hollans kan skrywe. Daarom het di Afrikaner sig dan oek moes terug trek tot di stille huislike lewe, waar hulle alleen sig kan laat gelde in hulle taal. In di Kaap Koloni en Natal, waar Engels di taal van di Regering en publike lewe was, het natuurlik di weinige Engelse en verengelste Afrikaners di heerskappij gevoer, met weinige uitsonderinge, wat heeltemaal magtelooos was, en sig dan oek mar laat méeleep het. In di Vrijstaat en Transvaal, waar Hollans di offisiële taal was, het di bevolking sig wel op Vergaderings laat hoor, want hulle het mar Afrikaans *gepraat*, tot selfs in Volksraad en Uitvoerende Raad. Mar *skrywe* kon hulle di Hollandse taal ni, en daartoe was hulle kantoorwerk en administrasi amper heeltemal in hande van Hollanders.

"'n Sprekende voorbeeld tot opheldering breng ons hier bij. Kort na di Burgeroorlog in Transvaal hou di burgers 'n Bij-

eenkoms. Een van hulle hou 'n warme aanspraak, om an te toon hoe di Hollanders di oorsaak is van al di onenigheid in di land, deur altijd di politiek toe te pas: "verdeel en heers." An di end stel hij voor, om geld bij makkaar te maak en 'n skip te huur, en al di Hollanders terug te stuur na hulle land toe. Di voorstel vind algemene bijval, en sou seker deurgegaan het. Mar een van di Boere seg: "Ek is dit oek eens, dat di Hollanders di oorsaak is van al onse onenigheid en dat ons hulle liwers moes wegstuur; *mar wi sal dan ver ons skrywe?*"

"Had di Transvaalse Drimanskap en Volksraad, na di Vrijheidsoorlog, by di herstelling van di Republiek, Afrikaans erken as Landstaal, dan sou dit daar vandag anders uitsiin in di Republiek.

"Tot di Afrikaanse taalbeweging begin het was ons volk so goed as doofstom! Ja, nou begin di tong los te gaan. Mar dis nog ni genoeg ni. Afrikaans moet erken worde as Volkstaal, as offisiële taal. En wat belet dit? Dit blijk in di vollende Stelling."

So het Ds. Du Toit die tonge los gemaak en ons skaam ons nou nie meer om op die hoogste en eerwaardigste vergaderings Afrikaans en niks als Afrikaans te praat nie.

Dat die "Patriot" die mense leer lees het word algemeen erkend. Mnr. J. H. Hofmeyr het gesê: "Wij bevinden, dat terwijl intekenaren, die de "Zuid Afrikaan" voorheen lazen—misschien op één uitzondering—dezelve ook na de stichting van de "Patriot" bleven lezen, er anderen waren, die voorheen niets hoegenaamd lazen, maar voor de "Patriot" intekenden, wier leeslust door dat blad werd aangewakkerd en nu zowel "Zuid Afrikaan" als "Patriot" lezen. Wij twifelen er niet aan of het "Volksblad" heeft hetzelfde ondervonden. In één woord, de "Patriot" heeft velen doen lezen, die nooit tevoren eraan dachten voor een krant in te tekenen. (Kijk die "Taalbeweging".)

Dieselfde getuigenis gee Prof. Cachet bij die staking van die "Patriot": "Er is geen blad dat meer gedaan heeft om de Hollandse Afrikaners op te wekken ...het leerde velen lezen" (*Stem*, Jan., 1905). Mnr. Preller roep dan ook uit: "Het leerde velen lezen! Kan een koerant edeler roeping vervullen in een land waar niet gelezen wordt? (*Laat 'l ons toch ernst wezen!* bl. 30).

Is daar 'n beter aanbeveling vir 'n taal? En is daar beter bewijs dat *Afrikaans* is die taal van die Afrikaner? vraag ons op onse beurt.

Maar die vernaamste is, dat Afrikaans die mense *skryflus* gegee het.

Dadelik het 'n korrespondent in die "Patriot" geskrywe: "Kerels ek is reg blij dat ons arme domme

onderveldsboere tog ook nou 'n koerant sal krij in ons taal. Skryf nou dat dit help -dis ons taal" (15 Febr., '76). En mar. A. J. Herholdt skrywe: "Ek ken nie Hollans nie, ek ken oek nie Engels nie, en as daar 'n Afrikaanse taal is, dan kan ek dit tog gou leer skrywe" (15 Mrt. '76).

Die briewe het dan ook gestroom naar Oom Lokomotief s'n kantoor, en skrywer hiervan weet bij ervaring hoe die grootste deel van die tijd daar bestee werd om die Afrikaanse hieroglyefe te ontsijfer en vir die pers gereed te maak. Meer als een hand moes sig daarmee besig hou. Selfs het die "Patriot" vir 'n deel sijn sukses daaraan te danke, dat die ingesonde stukke soveel molik geplaas werd.

In die no. van 10 Jan., '79 werd selfs voorgestel om 'n aparte korrespondensieblad te gee, sodat alle briewe kon geplaas worde. Oom Lokomotief wou nie net die vernaamste briewe opneem nie. Hij sê: "dis 'n daad van selfmoord vir onse taalbeweging. En eer hij die bevolking hulle tong afsnij, omdat partij nie dadelik goed kan praat nie, -nee dan laat Oom Lokomotief hom nog liewers begrawe onder die briewe, dan kan 'n ander dit nog na hom opvat... 'n Kind praat oek nie dadelik goed nie... Vele van ons Afrikaners het maar min skool gegaan, en in die opsig moet die "Patriot" vir ons 'n skool en 'n skoolmeester wees." Oom Lokomotief het blij aanmoedig en gesê: stuur maar, ik sal dit vir jul regmaak.

SPELLING.

Aangaande die spelling het Ds. Du Toit verklaar: "Dis nie een man sijn werk om die spelling van 'n taal te regel nie". (Kijk die "Taalbeweging").

Dis waar geblyk. Intussen het Ds. Du Toit 'n vaste koers gevolg, wat hom eindelijk bij 'n streng-fonetiese spelling laat aanland het. Hij sê daarvan reeds in die "Patriot" van 4 Okt., '78:

"'n Paar korrespondente vraag dat die spelling van die "Patriot" moet verbeterd worde. Dis 'n moeilike saak... Daar is maar twe grondregels: 1) die *fonetiese* beginsel, dat wil sê: gaat na die klank, skryf soos jij praat! of 2) die *etimologise* beginsel, dat is: skryf die woorde na die woord afleiding. Albei het moeilikhede; mar die eerste, wat ons gekies het, is die maklikste en doelmatigste. Die tweede het ono'erkomelike moeilikhede... In die stukke wat ons self skryf, het ons 'n vaste spelling. Mar onder die hoof *korrespondensie* kan hulle sien seg ons: "om die taal sijn vrije loop te gee, laat ons elkeen vrij om te spelle soos hij wil."

Nou ja, die Afrikaanse spelling is eindelijk vasgestel. Wel is dit nie soos Ds. Du Toit in sijn latere periode Afrikaans geskryf het nie maar dis tog 'n verwerkliking van sijn beginsel: Skryf soos jij praat.

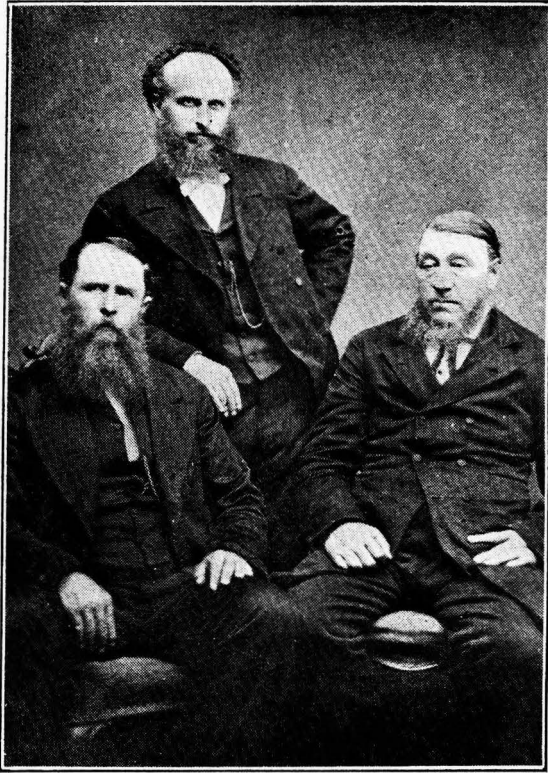
DIE NASIONALE OORWEGING.

Prof. Cachet het aan skrywer hiervan een keer gesê, dat hij kort na die Transvaalse Vrijheidsoorlog bij Pres. Kruger ernstig aangedring het, dat hul Afrikaans die offisiële taal van Transvaal moes maak. Die professor het die president verseker, dat hij Transvaal als vrije republiek sou behou als Afrikaans offisiël erken werd, terwijl hij Transvaal sou verlies als dit nie gedaan werd nie.

Maar ons kan in hierdie verband nog iets meedeel. Uit gesaghebbende bron verneem ons, dat een van die prominente lede van die Paarlse "Genootskap" (jammer dat ons nog nie die naam mag noem nie) persoonlik in Junie 1881, met die Driemanskap oor die offisiële erkenning en invoering van Afrikaans ghandel het. Hul was eenparig daarvoor, maar hulle wou hê dat dit van die volk moes uitgaan, die volk moes daarom versoek. In distrik Rustenburg, op die plaas van Komdt. J. H. Fouché, (Olifantsnek), had die bewuste lid van die "Genootskap" geleënheid om 'n tamelike groot vergadering toe te spreek. Daar het hij op die punt gedruk, meegedeel hoe die Driemanskap daaroor denk en aangeraai om petisies daarvoor te teken. Die vergadering was eenparig vir die saak. 'n Verslag van die vergadering, aan die „Patriot" versonde, het verlore geraak.—

Op offisiële erkenning van die volkstaal het ook die "Express" van 21 Julie 1881 aangedring: „We móeten als onze innige overtuiging te kennen geven dat er, naar 't ons voorkomt, geen ander middel bestaat voor de bescherming en instandhouding van de Zuid Afrikaanse taal, dan dat deze kwestie zonder uitstel op de voorgrond gesteld wordt en besproken met het doel, dat deze Regering en die der Transvaal haar zullen aannemen als de officiële taal en dat zij gebzigd wordt om onze kinderen te onderwijzen."

Dit het ons veel laat nadenk. En ons het onself die vraag gestel, of die dwarstrekkerij onder Afrikaners nie daaruit voortkom nie; daaruit dat ons nog g'n gemeenskappelike taal het nie, en dus g'n band, g'n doel, g'n selfbesef, g'n ideaal nie?

Die Transvaalse Deputasie.

Pres. F. W. Reitz.

Die eerste skoonmoeder :
Mevr. Joubert.

Mevr. Du Toit, (geb. Joubert).

Mevr. Du Toit. (geb. Malan).

Meer en meer word ewewel besef die wijsheid uitgedruk in die tweede artikel van die Genootskap van Regte Afrikaners: "Die doel is om te staan vir ons *Taal*, ons *Nasie* en ons *Land*." Eers die taal en dan die nasie.

Die "Patriot" van 1876 (15 Apr.), skryf dan ook in verband met die Konfederasie-kwessie: "Kom daar Konfederasie of Vereniging, dan moet die Afrikaanse taal—ons taal—die ei'enste reg hê als die Engelse hulle taal. Sonder ons taal g'n Konfederasie".

Nou ja, daar is Konfederasie of liever Unifikasie gekom en—Afrikaans is nog nie offisiël in gebruik nie! Is dit dáárom—so vraag ons weer—dat Afrikaners nog nie kan koers kriji nie en so onder mekaar haspel?

Die nasionale oorweging het bij Ds. Du Toit veel gewig in die skaal gelê. Sijn 45e stelling lui: "Ondersteuning van die Afrikaanse taalbeweging is plig van elke ware Afrikaner, en meteen 'n toetsteen vir die waaragtigheid van sijn patriotisme" (71 *Theses* bl. 92). 'n Veragter van sijn moedertaal was in sijn oog nie minder 'n sondaar als 'n landverraaier nie. "En tog gaat die taalverraad gedurig aan. Mag ons hoop, dat ons hiermee die woord *taalverraaier* vir goed in gebruik gebreng het en dat dit voortaan die skandnaam sal wees van elkeen wat sijn moedertaal nie in eer hou nie!" (*Theses* bl. 54).

Laat ons hier, tussen hakies, net sê, dat ons veel aanhaal uit die 71 *Theses*, of *Afrikaans ons Volkstaal*, omdat dit nog altijd die beste pleidooi is wat vir Afrikaans gevoer is. Die boek is in 1891 uitgegee en opgedra aan President Reitz als "Kampvegter vir die Afrikaanse Taal."

VIJANDSKAP.

Vijandskap het die Afrikaans, saam met die "Patriot", heelpartij ondervind. Ons gee, om die tijd bietjie te karakteriseer, 'n paar interessante staaltjies.)

Die "Express" van Bloemfontein was eers teën en toen vóór Afrikaans. Hij het die "Patriot" eers beskuldig dat die "n nuwe taal wil invoer, iets wat homself nie erns is nie." Verder: "Het Spel- en Leesboekie," zowel als de "Patriot" wordt uitgegeven als een spekulatie, berekend om te asen op de eenvoud der Zuid Afrikaanse Boeren, wiens vooroordelen het aanmoedigt op de allerlaagste wijze." O.a. blijk die vijandskap ook uit 'n brief van die Express-editeur aan mr. J. S. v.d. Walt, Vrolijkheid, Trommel, Winburg:

“Waarde Heer;—In de Patriot van 10 Jan. ziet ik dat Ued. als een agent voor die courant benoemd is. Dat is regt, maakt het Hollandsch maar zoo slecht as mogelijk, druck hem maar de kop in, met het te verbasteren en het zal te grond gaan, zoo zeeker als de Hemel boven ons is, en waar het verdwijnt zal de Engelsche taal zijn plaats vervangen. Het Engelsche Gouvernement behoorde aan de Patriot iedere jaar een paar duizend pond te betaalen om de Patriot regt te verspreiden, het is de beste agent voor hulle die hulle krijgen kan... U kunt net zoo goed van de ouwen Afrikanen Rammen tusschen goede schaapen zetten, dat vernield natuurlijk de kudde, maar het is patriotisch; of ou Kafir Bullen tusschen goede koeien.”

Hierop teken Oom Lokomotief aan: „Die taal is ellendig, slegter als die slegste Afrikaans wat hij so skerp veroordeel; 'n mengelmoes van Duits, Hollands, Afrikaans, ens”. (P. 17 Jan., 1879).*

'n Ander voorbeeld van teënkanting vind ons in die “Christen” (destijds die vervanger van die Kaapse “Kerkbode”). Ons neem net 'n stukkie oor uit 'n leader van die “Patriot”:

“Afrikaans is arm in *woorde*, seg die *Christen*. Hoofregter Reitz seg en bewijs, dat dit rijker is as Hollans. Wel die *Christen* sal die teendeel bewijs, met bewerings. Te sê “dat het Kaaps waar het te kort schiet van het Nederlands lenen kan, dat de ganse schat” ens., “is puur zand in de ogen strooien. Want het is niet waar. Een van twee: het Kaaps moet zich zelf uit zich zelf kunnen helpen aan de woorden die het behoeft; of het moet van Nederduits lenen en dan wordt het van lieverlede Hollands. En zo is het.” Hoe moet ons dit verstaan? Eers was ons sonde dat ons Hollans uitroei, nou kom die *Christen* weer vertel dat ons langamerhand tot Hollans terug lei! Mar het ons tijdgenoot daar dan beswaar teen? Hij ijwer tog oek ver Hollans? En as die weg wat ons ingeslaan het tot Hollans terug lei, dan moet hij ons mar 'n hantjie help. Doet hij dit nie dan kan hij dalk die skijn gé as of sijn ijwer ver Hollans mar *skijn* is, en dat eintlik hij besig is met “zand in de ogen te strooien.” Dat die taal van die *Patriot* ontwikkel erken hij vrijmoedig. Dit kan oek nie anders nie, en is die geval met alle lewende tale. Namate 'n volk ontwikkel *moet* die taal wat hij spreek oek ontwikkel. Mar is dit wel waar dat die ontwikkeling van ons taal tot Hollans terugvoer? Die “Christen” sijn bewijs leg in die vergelyk van die taal waar die *Patriot* me begin het, met die “meer ontwikkelde die dat blad tans spreek.” Met die vergelyk staat of val die *Christen* sijn bewering. Daar hang dus alles van af. Ons tijdgenoot geef die vergelyking nie, en reken waarskynlik daarop dat sijn leser die eerste Patriotte nie sal hê, om dit te vergelyk nie. Om ons

*Aangaande die intieme geskiedenis van de “Express”-bekering kan ons nou nog geen meedelings doen nie. Dit sou anders wel interessant wees.

lesers daartoe in staat te stel vraag ons verlot om hier 'n paragraaf o'er te skrywe van ons *eerste* stuk wat ons in Afrikaans geskrywe het, ons Manifest of groete an Landgenote." (P. 23 Julie '80)

Deur die "Christen" word gespreek van Taalontwikkeling (natuurlik Hollands s'n kant toe). Teënwoordig praat hul meer van taalveredeling. Alsof 'n mens 'n eenmaal edel-gebore ding nog kan veredel! Wat vir taalbegrip is dit tog?

Teën *so'n* ontwikkeling of veredeling was Ds. Du Toit altijd soos gif. In antwoord op 'n versoek om die "Patriot" se taal te verbeter, d.i. meer Hollands te maak, antwoord hij:

"Ons sal veeleer besluit om die "Patriot" heeltemaal in taalkundig maar eenvoudig Hollands uit te gé as om so 'n mengmoes daarin toe te laat. En wel om die vollende redes:

a) Dan het ons gen vastigheid onder onse voete nie: die een wil dan dit weg he, 'n ander dat, en so voort, totdat ons tog maar weer nix anders het as Hollands.

b) *Dan* pas juis die verwijt van die vijande op ons, wat hulle ons nou ten onregte wil voorhou, n.l. dat ons 'n nuwe taal wil maak, wat gen sterfeling kan doen nie". (P. 20 Junie '76).

Eindelik gee ons nog wat 'n predikant van naam skrywe (ons verswigg liewers wie dit is) aan 'n koe-rant van naam. Hij sê:—

"Ik verheug mij dan ook ten zeerste in de uitgave van zulke koeranten als *Die Patriot*, de *Zuid Afrikaan* en de *Volkstem*—de eerste terwille van die gedurige opwekking (hoe eenzijdig en vergiftigd ook naar mijn gevoelen) tot echte vaderlandsliefde, en de andere twee ter wille van de schone taal waarin zij geschreven worden. Waarom toch verandert de vaderlandslievende *Patriot* niet van taal? Het is ongerijmd liefde voor het *vaderland* in te boezemen, terwijl de *moedertaal* als met voeten vertreden wordt. Vader en moeder moesten even dierbaar zijn. Kan de *Patriot* het niet van zich verkrijgen het bespottelijk *patois*, waarin hij schrijft, te laten varen en het zuivere grammatikaal *Kaaps-Hollands* aan te nemen? Indien ja, dan ben ik er van overtuigd dat wij twintig jaren nader zijn aan de bereiking van het heerlijk doel: Een verenigd Z. Afrika met het Hollandse element, *in alles* op de voorgrond" (P. 14 Mei '80).

TWIJFELMOEDIGHEID.

Dat al die teënstand in Ds. Du Toit s'n siel twijfelmoedigheid gewek het, kan 'n mens verstaan. Dikwels moes hij hom afvraag: is ik wel op die regte pad? In hierdie verband neem ons hier oor wat Ds. Du Toit, in 'n polemië met Ds. H. C. de Wet, noem 'n "histories stuk". Dit lui:

“Mijne overtuiging is: dat onze spreektaal ook als schrijftaal erkend moet en zal worden, vroeg of laat. Doch zo min kleingeestig of eksklusief ben ik op dit punt, dat ik steeds het verschil heb zoeken te vermijden door bijv. in de Konstitutie van de Afrikaner Bond en andere stukken steeds te spreken van “Landstaal,” het aan de tijd overlatende; dat ik (tegenover het onrechtmatig indringen en opdringen van het Engels) alle pogingen tot handhaving van ’t Hollands heb ondersteund niet alleen, maar zelfs het initiatief daartoe hebben genomen; zo heb ik indertijd in de *Zuid-Afrikaan* de voorstanders van ’t Hollands opgeroepen tot samenwerking door de vorming van een Genootschap ter bevordering van ’t Hollands; zo heb ik vooraf gemelde voorstanders tijdens de Synode tot een onderlinge overeenstemming helpen brengen aangaande een voorstel dat door Ds. Louw (Murraysburg) voorgedragen en aangenomen werd (hoewel huiselike omstandigheden mij wegriepen toen de zaak ter sprake kwam); zo heb ik een komité helpen vormen, waarvan ik de eer had Sekretaris te zijn om de zaak van ’t Hollands verder te bevorderen, waarvan de uitslag was het uitzenden van petitiees om ’t gebruik der Hollandse Taal in School en Parlement te bevorderen, waarvan het gunstig resultaat reeds bekend is. Ja, voor zover de Hollandse taal nog de erkende taal is, schik ik mij geredelik in haar gebruik. Zo heb ik bijv. “de Nederduitse Taal” tot medium van onderwijs voorgesteld in de nieuwe schoolwet voor de Z. A. Republiek.

Van eenzijdigheid of eksklusiviteit zult gij of iemand anders dan ook mij en de “Patriot-partij” niet kunnen beschuldigen. Wij werken samen met degenen die voor ’t Hollands zijn, en al wat wij vragen is: laat ons vrij, laat het volk vrij, wat de taal aangaat; werkt gij voor ’t “Hollands,” en laat ons voor ’t “Afrikaans” werken; en laat de tijd het dan leren wie ’t winnen zal. Daarom kan de uitgave van de *Patriot* in ’t Afrikaans, en van de *Volkstem* en de *Express* in ’t Hollands onze partij-vorming niet hinderen. Laat men slechts wederkerig vrijheid geven (gelijk men ook doet) aan inzenders om hun bijdragen te leveren in welke taal zij verkiezen, terwijl de redaktie zich houdt aan de taal harer keuze.

Ja, zover ging mijn toegeeflikheid op dit punt, dat ik reeds in December 1878, op een desbetreffende vraag van de redaktie, het volgende voorstel schreef aan de *Patriot*, dat om vele redenen niet verscheen en dat ik nu als een histories stuk hier opneem, daar mijn gevoelen op dit punt nog even onbekrompen is, en er veel in voorkomt dat geen onbelangrijk licht werpt op ’t punt in kwestie:—

Meneer Redakteur,—In die *Patriot* van 20 December het jy die vraag behandel of dit nie beter sal wees om die *Patriot* in eenvoudig Hollans uit te ge nie. Jy het toen die *voordele* van albei in die skaal gegooi, en soos jy dit daar gege het is dit seker dat die Afrikaans swaarder weeg. Mar jy het nie *al* die voordele van Hollans opgenoem nie, en dan het jy oek nie getel op die *nadele* wat an albei verbonde is nie.

Ek seg: u het nie *al* die voordele van Hollans genoem nie. Om net mar an een voordeel te herinner wat u vergeet het, dis

namelik, ons sal nie mar net baing intekenaars kry nie; mar ons sal mense bykry van meer geleerdheid en bekwaamheid om leiders te wees in publieke en politieke sake, soos nou met die verkiesings ver Parlement, en 'n 40 of 50 sulke voorwerkers by is in die opsig ver onse saak meer gewonne as 400 of 500 stille in die lande wat wel die gevoelens van die *Patriot* lees en toestem; mar nix kan doen tot uitvoering daarvan, omdat hulle nie gewend is om 'n leidende aandeel te neem in publieke sake nie.

Dan seg ek, u het vergeet om die *nadele* van albei op te som, en dit moes gedaan wees voor ons tot 'n slotsom kom. Kyk, een saak kan meer voordele heh as 'n ander, en tog kan hy minder verkieslik wees omdat daar veel meer nadele an verbonde is. En so het Afrikaans nadele wat Hollans nie het nie. Afrikaans is nog nie erkend nie deur die landswet nie, nie veroorloof in die skole nie, ens., en Hollans wel. Verder die vooroordeel bij die bevolking teen Afrikaans is 'n hinderpaal wat Hollans nie het nie.

Ek sou dus voorstel: LAT ONS DIE PATRIOT EENVOUDIG HOLLANS MAAK.

1. Nie omdat ons erken dat ons verkeerd had met Afrikaans voor te staan nie. Né, ons argument staat nog altoos onwederlegd, en sal dit ook wel bly.

2. Nie omdat ons meen dat Hollans te herstel mo'entlik en Afrikaans te beoefen onmo'entlik is. Né, Afrikaans groei elken dag an in ons land, en Hollans neem elken dag af.

3. Nie omdat ons onse Afrikaanse saak opge nie. Né maar om dit te bevorder; ons Almanak moet Afrikaans bly, die Bybel moet in Afrikaans vertaal worde, Afrikaanse Leesboekies moet ons uitge, ens.

4. Nie omdat ons die minder geleerde klasse van ons bevolking wil uitsluit nie. Né, die Hollans van die *Patriot* moet so eenvoudig wees, dat die ongeleerdste dit moet kan verstaan, en dan moet die wat gen Hollans ken nie reg heh om in Afrikaans te skrywe daarin as korrespondente.

5. Nie omdat ons nie kans siet om ons saak langer vol te hou nie. Né, met Gods hulp staat ons nie alleen tot vandag nie; maar neem onse saak nog bij die dag, toe.

6. Nie omdat ons in die minste ons beginsels wil versaak nie. Né, *Patriot* blyf *Patriot*, in syn beginsels.

Mar waarom dan?

1. Omdat ons dan dadelik 'n hele party voorstanders en voorwerkers bykry, onse saak het dit nodig want daar moet kragtiger gewerk word as ons in staat is, en baing staat klaar, wat nou teen ons is, om dan same te werk.

2. Omdat ons daardeur die blinde vooroordeel die mond stop. Kyk hoe misken hulle nou die *Patriot* op publieke vergaderinge, in politieke sake, ens. As hy eenvoudig Hollans is sal hulle hom *moet* erken.

3. Omdat selfverlogening in Gods Koningryk altyd die weg is tot o'erwinning. Jesus onse Heiland moes skynbaar beswyk ver syn vyande, voor hy kan o'erwin; Wickliffe en Huss moes die marteldood sterwe eer hulle werk bekroond word in die Her-

vorming, ens. Menige poging in die regte saak moes eers misluk, opdat die mens nie roeme, en uit die skynbare nederlaag bou God dan syn saak heerlik op.

4. Omdat dit oek mar 'n *skynbare* nederlaag is, en werklik onse saak bevorder. Ver die taal self kan 'n koerant nie so veel doen as boekies nie, en dan kry ons meer geldelike ondersteuning en kan die saak sterker drywe, deur nuwe en goedkope uitgawe van "Die Geskiedenis van ons land," "Misdadige England," "Gedigte," en deur meer sulke nuttige boekies, veral Leesboekies en Boekies ver kinders." (P. 16 Junie '82).

Gelukkig dat Ds. Du Toit en sijn medestanders onder die versoekings volgehou het. Ds. De Wet het daar ewewel anders oor gedenk. Hij skryf:

"Het voorstel dat gij in 1878 aan de Redaktie van de *Patriot* opzond was uitnemend.—"*Lat ons die Patriot eenvoudig Hollans maak*;" en dan de opgaaf van redenen daarvoor. Onverbeterlik! Hoe jammer, hoe duizendwerf jammer toch dat het niet in de *Patriot* verscheen en het voorstel ook niet aangenomen werd. En waarom toch niet? Welk een opgang zou zulk een blad in eenvoudig Hollands niet hebben gemaakt!" (P. 14 Julie '82).

Maar die taalsaak was ook 'n saak van *gebed*. Daarom ook kon die manne uithou. Ons lees b.v. in die "*Patriot*" van 1 Febr. '78: "Vrijdag is die Biddag vir die Afrikaanse Taalbeweging. Ons hoop alle ware voorstanders sal daaraan gedenk. Dit was van die beginne af 'n saak des gebeds. Met 'n vrijgemoed durf ons die Heere vra om die saak te bevorder tot sijn eer. Durf die teënstanders 'n Biddag uitskrywe, om die Heere te vra om die saak te verbreek? Hier is 'n goeie toetsteen."

'N PROGRAM VAN WERKSAAMHEID.

Ons sluit die hoofstuk met daarop te wijs, dat Ds. Du Toit, nie alleen aan sijn volk 'n taal gegee het nie, maar dat hij ook vir ons 'n program van werksaamheid nagelaat het, wat vereers nie sal afgewerk word nie. Ons haal aan uit die 71 *Theses*, bl. 94:

"Vereers sal di meerderheid van di bevolking wat Afrikaans praat sig moet uitspreek, dat hulle dit met ons eens is. Dus sal daar nog meer as tot nog toe op di volksgees in di rigting moet gewerk worde. Tot nou toe was ons doel net om die Afrikaner te laat verstaan: "Jy het 'n taal; die taal praat jy; di taal is jou onmisbaar; di taal is ver jou die beste; skryf di taal nes jy dit praat." Die grote werk het ons nou so ver gebreng, dat ons reken dis nou di tyd om di tweede hoofgedagte by di volk te laat ingang kry: "Di taal wat jy praat in jou huis, en op di mark, en in di Raadsaal, en wat jy lees in jou koerant, di

taal moet erken worde as offisiële taal in di Skool, in di Staat, in di Kerk, en oral." Daartoe moet 'n poging gemaak worde met 'n Afrikaanse Taalkongrés.

"Verder, di taal moet tot eenvormigheid in skryfwyse gebring worde. Daartoe is nodig veral 'n Taalkunde en Woordeboek. Wel, albei kan maklik genoeg uitgegee worde, en ons is daartoe bereid oek. Mar om dit meer gesag te gè behoer dit nagesiën en bekragtig te worde deur daartoe bevoegde persone, wat op so 'n Taalkongres moet benoem worde, vollens onse mening.

"Dan, moet die taal geleer worde in onse skole. Daartoe sal ons verlot moet kry van di Departement van Onderwys. So ver ons di saak insiën sal dit ni nodig wees om enige wysigings in di skoolwet te laat maak deur di Parlement ni. Hiir is mos ni vasgestel watter taalkunde, of woordeboek, of spelling moet gebruik worde op skole ni. Dus is dit ni 'n saak ver die Wetgewing ni; mar van regeling met di Superintendent van Onderwys. En as hulle wel Kaffertaal laat leer, waarom dan ni onse taal ni? Mog daar egter beswaar gemaak worde, dan gaat ons na di Regering; en as ons daar oek ni onse sin kry ni, dan na di Parlement. Mar di eerste saak is nou di nodige Leerboeke ver Afrikaans, en dan waar di publiik daar voor is, dit invoer in di skole.

"Eers wanneer di skryftaal dus tot eenheid gebring is, en wanneer dit geleer worde in di skole, dan sal ons verder gaan, en eis dat Afrikaans as offisiële taal sal erken worde oral waar Hollans dit nou nog is, en waar Engels te ver sig di oppergesag toeëigen.

"Dus ons eis is gen onredelike, gen voorbarige ni. Mar daarom des te beslister. Seg die voorstanders van Hollans en Engels: "Dit sal dan wel nog lank duur." Ons antwoord is: "Ja ons werk met di kalme bedaardheid van di man wat seker is van syn saak; en dit sal altemit ni so lank duur as julle denk ni; juis omdat onse taal so maklik is. As julle een van julle tale so moes inwerk, ja, dan sal dit baing lank duur. Mar Afrikaans groei soos 'n inlandse boom, in syn eie grond en klimaat, wis en seker. Wil julle ons ni help ni; laat ons dan tog mar net vry en hinder ons ni. Dan is ons oek al te vrede." Nou, billiker kan ons eis tog ni wees nie!"

Die Taalkongres, waarvan Ds. Du Toit toen (in 1891) gespreek het, werd werkelijk deur hom opgeroep. Hij was steeds die man van die daad. 15 en 16 Januarie, 1896 het die Kongres aan die Paarl gesit. Dit was 'n groot sukses en werd bijgewoon deur mense uit die hele Kaapkolonie. Selfs uit Vrijstaat en Transvaal was daar aanwesig.

Maar die Jameson-inval wat verdeeldheid in die geleedere gebring het, het juis plaas gevind en die volgende Kongres het nie meer so grote opgang gemaak nie. Tog is daar veel goeie werk gedaan, soos blijk uit die verslaë, wat nog, apart afgedruk, verkrijgbaar is. Ons verwijs die belangstellende en onder-

soekende leser daarheen. In die rigting van die besluite het Ds. Du Toit blij voortwerk, sodat wat op die Kongresse gesaai werd, ook vrug gedraag het. Ons herinner terloops aan die besluite aangaande die spelling, aangaande spraakkuns en woordeboek, aangaande die uitgaaf van 'n tydskrif (Ons Klijntjie), aangaande Bijbelvertaling, ens.

Gelukkig egter vir ons, jongere, het Ds. Du Toit als 'n ander Alexander nie die hele Afrikaanse taalwereld verower, sodat daar vir ons nog genoeg werk oorblij. En dit lijk nou waarlik of die bogegewe program sal uitgevoer word. Denk maar aan die jongste besluite oor vaststelling van die spelling, uitgawe van 'n woordeboek en leerboekies, invoering van die Afrikaans in die skool en soveel meer.
